

gólnych regionach Polski. Posiada ona też pewną wartość metodyczną, którą obniża jednak brak omówienia zastosowanych metod, co uniemożliwia uznanie jej jako przewodnika metodycznego statystyki turystycznej.

Oceniając pozytywnie ideę i założenia opracowania, nie można jednak nie dostrzegać przedstawionych mankamentów, które osłabiają zarówno jej wartość metodyczną, jak i poznawczą. Niemniej jednak wydaje się, że podjęcie prac zbieżnych tematycznie, a dotyczących innych obszarów naszego kraju jest uzasadnione i w pełni pożądane.

Mgr Barbara Olszewska
Zakład Geografii Miast i Turyzmu
Instytutu Geografii Ekonomicznej
i Organizacji Przestrzeni
Uniwersytetu Łódzkiego
al. Kościuszki 21
90-418 Łódź

Wpłynęło:
10 września 1986

TURYSTYKA A CZŁOWIEK I SPOŁECZEŃSTWO, 1984,
PRACA ZBIOROWA POD RED. K. PRZECLAWSKIEGO, WARSZAWA

Autorami książki są socjologowie skupieni wokół problematyki badawczej realizowanej w Zakładzie Społecznych Problemów Rekreacji i Turystyki oraz w funkcjonującym przy nim Podyplomowym Studium Rekreacji i Turystyki Uniwersytetu Warszawskiego. Studia tego zespołu badaczy koncentrują się na analizie związków zachodzących pomiędzy turystyką młodzieży a jej stylem życia i systemem wartości oraz na problemach związanych z funkcją turystyki jako czynnika zmiany społecznej i kulturowej odwiedzanego środowiska. Wynikiem podjętych w tym zakresie studiów jest prezentowana książka, składająca się z dwóch odrębnych tematycznie części zawierających łącznie 11 artykułów.

Artykuły są poprzedzone wprowadzeniem napisanym przez K. Przeclawskiego (s. 5—14). Sprecyzowano w nim zakres i przedmiot badań socjologii turystyki, którym są zbiorowości turystów (kategorie, grupy, typy, formy turystyki), stosunki społeczne tak w grupie turystów, jak pomiędzy turystami i ludnością odwiedzaną, procesy przemian zachodzących w miejscowościach turystycznych, a także w zbiorowościach wysyłających turystów oraz przemiany zachodzące w osobowości turysty (w tym zakresie możliwe są badania nad motywami wyjazdów, ty-

pami turystów, ich zachowaniami itp.), m. in. dotyczące wychowawczej funkcji turystyki.

Część pierwsza pracy zatytułowana *Turystyka jako czynnik kształtowania człowieka* (s. 17—121), składa się z 6 artykułów poświęconych turystyce młodzieży polskiej i jej wychowawczym aspektom. W tę problematykę wprowadza artykuł A. Gontrowicz pt. *Funkcje wychowawcze turystyki* (s. 17—40), w którym zostały omówione funkcje, treści i cechy wychowawcze turystyki na ogół dość dobrze znane w środowisku naukowym. Turystykę młodzieży szkolnej prezentuje K. Lubański (s. 41—60), młodzieży studenckiej U. Weselak (s. 61—85), a pracującej A. Dziewulak (s. 99—112). Trzy ostatnio wymienione artykuły przedstawiają obraz turystyki młodzieży z końca lat siedemdziesiątych. Charakterystyczne, że już w tych latach zarysowały się niekorzystne tendencje w wielkości udziału w turystyce tej grupy społeczeństwa. Autorzy podstawową uwagę koncentrują na jakościowej stronie zjawiska, co wynika z braku odpowiednich materiałów statystycznych ograniczających pole badawcze i możliwości analizy. Podobny charakter ma również interesujący artykuł J. A. Krauzewiczów (s. 86—98). Jest on poświęcony wyjazdom turystycznym studentów polskich do krajów kapitalistycznych, łączonych tam z pracą zarobkową. Za autorami należy podkreślić wysokie walory wychowawcze tego typu wyjazdów. Część pierwszą kończy sprawozdanie K. Przeclawskiego (s. 113—121) z przeprowadzonych badań (70 placówek wychowawczych w 30 województwach) nad funkcją turystyki w procesie resocjalizacji młodzieży społecznie niedostosowanej. W tym zakresie możliwości turystyki są bardzo duże, zarówno z punktu widzenia jednostkowego, jak i społecznego, jednak dotychczasowe wykorzystanie szans resocjalizacyjnych stwarzanych przez turystykę jest niewielkie. Omówione w tej części artykuły — z wyjątkiem dwóch — zawierają bibliografię.

Część druga pracy zatytułowana *Turystyka jako czynnik przemian społecznych i kulturowych* (s. 125—214), składa się z 5 artykułów omawiających wpływ turystyki na stosunki społeczne i kulturę zbiorowości odwiedzanych. W zagadnienie to wprowadza artykuł P. Ostrowskiego i Z. Skórzyńskiego (s. 125—134). Zreferowano w nim dwie konkurujące ze sobą orientacje badawcze. Pierwsza z nich przyjmuje, że turystyka jest czynnikiem wywołującym specyficzne (swoiste) przemiany w społeczności odwiedzanej. Stąd też poszukuje się metod badawczych wyodrębniających turystykę od innych czynników przemian oraz teorii wyjaśniającej prawidłowości i mechanizmy tych przemian. Drugie neguje to podejście uważając, że turystyka jest jednym z wielu czynników wywołujących podobne przemiany społeczno-kulturowe, co industrializacja, urbanizacja itp. Dlatego też zainteresowa-

nie koncentruje się na określeniu roli „czynnika turystycznego” w procesie globalnych przemian społeczno-kulturowych. Obie orientacje różnią się też poziomem ogólności rozważań, pierwsza jest związana z badaniami empirycznymi, druga raczej z teoretycznymi. Autorzy zwracają uwagę, że intensywność przemian społeczno-kulturowych zachodzących pod wpływem turystyki jest w dużej mierze pochodną polityki społecznej państwa (np. państwa zachodnie preferują tzw. politykę pragmatyczną, a socjalistyczne — ideologiczną). W kolejnym artykule P. Ostrowski (s. 135—146) analizuje kierunki przemian stosunków międzyludzkich w społecznościach lokalnych odwiedzanych przez turystów. Autor sugeruje, że przemiany te idą w kierunku zwiększania swobody nawiązywania stosunków interpersonalnych. We współautorskim artykule J. Krauzowicz i P. Ostrowski (s. 147—172) rozważają problemy przemian społeczno-kulturowych (w zakresie autorytetu i władzy, stosunków klasowych, postaw wobec religii oraz kompleksu przemian obejmującego środowisko młodzieżowe) zachodzących w krajach socjalistycznych pod wpływem turystyki zagranicznej. Artykuł zarysowuje wstępne hipotezy badawcze, które wymagają weryfikacji poprzez badania empiryczne. Problematykę badań empirycznych w zakresie wpływu turystyki na postawę tolerancji ludności w aspekcie teoretycznym i metodologicznym omawia I. Ostrowska (s. 196—214). Złożoność problemu i trudności w jego badaniu mogą częstokroć prowadzić do formułowania fałszywych wniosków. Zabezpieczenie przed tym autorka upatruje w wieloczynnikowym podejściu do badania tego zjawiska. Wspólną cechą omówionych opracowań jest zarysowanie wstępnych hipotez badawczych opartych na dotychczas prowadzonej obserwacji zjawiska. Inny charakter ma artykuł J. Łaciaka (s. 173—196), który jest opracowaniem prowadzonych metodą wywiadu kwestionariuszowego, porównawczych badań empirycznych. Badania te dotyczą wpływu turystyki na postawy mieszkańców (wobec kontroli społecznej, zachowań kontrowersyjnych, gościnności, poczucia zagrożenia, wyboru wartości) wsi letniskowej Myczkowce, leżącej w Bieszczadach, w stosunku do dwóch wsi nieturystycznych z obrzeża Bieszczadów — Głęboka i Górzyce. Wyniki tych badań porównawczych potwierdzają opisywane w literaturze przedmiotu kierunki przemian zachodzących pod wpływem turystyki, które generalnie są zgodne z tymi, jakie niosą ze sobą procesy urbanizacyjne. Właśnie turystyka jest jednym z czynników przyspieszających proces zmian prowadzący do rozpadu „społeczności wioskowej”. Artykuły zamieszczone w tej części pracy nie zawierają bibliografii.

Przedstawiony zbiór artykułów stanowi interesującą lekturę dla geografów społeczno-ekonomicznych zajmujących się badaniami w za-

kresie turystyki. Przyczyną tego jest zarówno inne metodycznie podejście badawcze, jak i inny sposób „widzenia” zjawisk społecznych powodowanych przez turystykę. Geograf na ogół ujmuje opis badanych zjawisk w kategoriach ilościowych (wielkość zjawiska, jego struktura, uwarunkowania lokalizacyjne, dynamika zmian itp.). Natomiast omawiana książka przetłumacza analizowane problemy w kategoriach jakościowych. Poruszono w niej wiele problemów intuicyjnie wyczuwanych — choć dotychczas z różnych względów nieanalizowanych, np. wyjazdy studentów polskich na Zachód w celach turystyczno-zarobkowych. Postawiono wiele wstępnych hipotez badawczych, jednak nie przeprowadzono ich kompleksowej weryfikacji empirycznej. Zasadniczą rolę pełnią w niej właśnie wstępne, intuicyjne hipotezy badawcze, często bardzo dyskusyjne, ale jednocześnie wywołujące wiele skojarzeń pobudzających do refleksji i wielokierunkowego wyboru studiów empirycznych. Jest to najmocniejsza strona książki zachęcająca do jej lektury.

Dr Andrzej Matczak
Zakład Geografii Miast i Turystyki
Instytutu Geografii Ekonomicznej
i Organizacji Przestrzeni
Uniwersytetu Łódzkiego
al. Kościuszki 21
90-418 Łódź

Wpłynęło:
10 września 1986